

Φυσικές Καταστροφές και ανθρώπινη ευθύνη: Το περιβάλλον μεταξύ πρόληψης και καταστολής (Πρωτοπρεσβύτερος Παναγιώτης Καποδίστριας)

/ [Πεμπτούσια](#)

Με αφορμή το σοκαριστικό γεγονός της πρόσφατης καταστροφής στην Αττική, επαναδημοσιεύουμε - λόγω της επικαιρότητάς του - μία άκρως επίκαιρη Ομιλία του π. Παναγιώτη Καποδίστρια, η οποία είχε δημοσιευθεί και κατά το παρελθόν από την Ιστοσελίδα μας με άλλη ευκαιρία.

Το Φυσικό Περιβάλλον Προστατευόμενο μεταξύ Πρόληψης και Καταστολής

[Εισήγηση στο Μαθητικό Συνέδριο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

«Ενέργεια, Ανανεώσιμες Πηγές και Τοπικές Κοινωνίες»

Καλαμάτα 9 Απριλίου 2011]

«Δικαιοσύνη μάθετε οι ενοικούντες επί της γης» [1]

Η περιβαλλοντική βεντέτα

Δεν κομίζει κανείς κάτι το ιδιαίτερα νεωτερικό, εάν επαναλάβει για μian ακόμη φορά, ότι όλα τα όντα πάνω στη Γη -έλλογα, άλογα ή και παράλογα- έχουν ίσο δικαίωμα στη Ζωή. Το δικαίωμα αυτό γενικώς είναι αδιαπραγμάτευτο, αλλά καθίσταται πανίερο για εκείνα κυρίως τα ανυπεράσπιστα όντα του πλανήτη μας, τα οποία δεν διαθέτουν την δυνατότητα της λογικής, ώστε να επεξεργασθούν ή να διεκδικήσουν πράγματα για τον εαυτό τους, χρησιμοποιώντας τις προσωπικές τους νοητικές διεργασίες [2], υπερασπίζοντας εντέλει την ίδια την ύπαρξή τους.

Το φυσικό περιβάλλον, εφόσον ασφυκτιά κάτω από τη βάνουση επικυριαρχία του ανθρώπινου παράγοντα και των ιδιοτελών συμφερόντων του, είναι ανάγκη να προστατευθεί πάση θυσία από πλευράς των όσων υγιών δυνάμεων απέμειναν στις παρακμιακές κοινωνίες μας, κατανοούν τον περιρρέοντα κίνδυνο, προσλαμβάνοντας ως επίφοβη υπαρξιακή και πολιτισμική τύψη την άδικη / χρησιμοθηρική μεταχείριση των στοιχείων του περιβάλλοντος.

Και «τις ήρξατο χειρών αδίκων»; Μα υπερφίαλοι και ως εκ τούτου σαλεμένοι άνθρωποι νέες, οι οποίοι καταληστεύουν ολοένα τις όποιες εναπομείνασες και ήδη εξασθενημένες δυνατότητες της Φύσης, οπότε, στη συνέχεια, η έκπτωση από το «κατά φύσιν» στο οικτρό «παρά φύσιν» ανταποδίδεται στη σύνολη ανθρωπότητα ως εκδίκηση ή ως μια είδους περιβαλλοντική βεντέτα, δίχως λήξη ορατή, πλην όμως εξαιρετικά δυσοίωνη και άφευκτη [3].

Δεν πρέπει να λησμονάμε ότι κατά τις τρεις τελευταίες δεκαετίες του Εικοστού Αιώνα συνέβησαν μερικές από τις σοβαρότερες καταστροφές εις βάρος του Περιβάλλοντος, γνωστότερες των οποίων είναι η πτώση του πετρελαιοφόρου Tore Canyon στις ακτές της Κορνούαλης, με αποτέλεσμα τη μόλυνση των αγγλικών και γαλλικών ακτών με 100.000 τόνους ακάθαρτου πετρελαίου (1967), το ατύχημα στο Σοβέζο της Ιταλίας, όταν το εργοστάσιο της βιομηχανίας Hoffman-La Roche διέρρευσε διοξίνη (1976), το ατύχημα της Union Carbide στο Bhopal της Ινδίας (1984), η μόλυνση του ποταμού Ρήνου από αγροχημικά προϊόντα της βιομηχανίας Sandoz (1986), το πυρηνικό ατύχημα στο Τσερνομπίλ (1986) [4]. Ο Εικοστός Πρώτος Αιώνας «εγκαινιάσθηκε» ήδη με το πρόσφατο σοβαρότατο πυρηνικό

ατύχημα στην Φουκουσίμα της Ιαπωνίας (2011) [5]. Σε αυτές όλες τις καταστροφές, εάν προσθέσουμε τα καθημερινά μικρά / μεγάλα οικολογικά εγκλήματα των «προοδευμένων» βιομηχανικών κοινωνιών μας, τότε η κατάσταση είναι κάτι περισσότερο από απελπιστική. Για παράδειγμα: Αναθυμηθήκαμε ανωτέρω το ατύχημα της Κορνούαλης, όμως είναι κοινός τόπος πλέον ότι κάθε χρόνο οι θάλασσές μας δέχονται την ισοδύναμη ρύπανση εξήντα ενός Tore Canyon.

Το Δίκαιο του Περιβάλλοντος

Το Περιβάλλον προστατεύεται συνταγματικά ανά τον Κόσμο. Είναι και αυτό ένα καίριο βήμα! Αν ανατρέξουμε, παραδείγματος χάριν, στο ισχύον Σύνταγμα του Ελληνικού Κράτους, θα διαπιστώσουμε ότι το άρθρο 24, παράγραφος 1, προτάσεις 1 και 2, είναι σαφέστατο και πολλαπλά ομιλητικό στην ολιγολογία του: *«Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους. Για τη διαφύλαξή του το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα»* [6].

Καθώς βιώνουμε την παράνοια της (απ)ανθρώπινης εγωπάθειας έναντι των στοιχείων του κόσμου μας, οι λύσεις, οι οποίες απομένουν στις λεγόμενες ευνομούμενες κοινωνίες -το Κράτος εν προκειμένω- και ουδόλως μάς τιμούν, κινούνται όντως μεταξύ **πρόληψης** και **καταστολής**, σύμφωνα και με το Σύνταγμά μας.

Ήδη, συν τω χρόνω και κυρίως μετά το 1970, έχει διαμορφωθεί στον χώρο του Δικαίου ένας ιδιαίτερος κλάδος, ο οποίος αφορά στην περιβαλλοντική προστασία: το **Δίκαιο του Περιβάλλοντος** [7], το οποίο σπονδυλώνεται από τους εθνικούς νόμους, τις διεθνείς συνθήκες, τους κανονισμούς και τις οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στην Ελλάδα, σε εφαρμογή του άρθρου 24 του Συντάγματος (που προαναφέρθηκε), πλείστες όσες αποφάσεις πολιτικών δικαστηρίων υπεραμύνονται πλέον των οικολογικών αγαθών και ποιοτήτων [8], έστω και αν εκπίπτουν συχνά-πυκνά σε γράμμα κενό, εξαιτίας της επιτηδειότητας διαφυγής των πολλών και διαφόρων γνωστών - αγνώστων καταπατητών κάθε ηθικής και νομικής τάξης.

Πρόληψη λοιπόν και **καταστολή** είναι οι δύο απαραίτητοι πλέον πόλοι, μεταξύ των οποίων συνεχίζει να επιβιώνει -όπως και εφόσον επιβιώνει, περιφρουρούμενο πάντως- το φυσικό περιβάλλον. Το πηγαινέλα όμως αυτό μεταξύ των δύο ανωτέρω μεθόδων διάσωσης του προσιδιάζει όχι σε υγιείς κοινωνίες, αλλά σε κοινωνίες φθοράς, πτώσης και παρακμής, στις οποίες η σπάθη του νόμου επικρέμαται πάνω από τις κοινωνικές ή ιδιωτικές εκφάνσεις, χειραγωγώντας εξαναγκαστικά σε τήρηση των αυτονόητων.

Προς μιαν άλλη περιβαλλοντική δικαιοσύνη

«Τω καιρώ εκείνω» ο λόγος του Ιησού εθεώρησε «μακαρίους» τούς «πεινώντας και διψώντας την δικαιοσύνην», προαναγγέλλοντας ευφρόσυνα ότι «αυτοί χορτασθήσονται» [9]. Μια άλλη διάσταση και ερμηνεία του κυριακού αυτού λογίου θα μπορούσε να αφορά σε μια **περιβαλλοντική δικαιοσύνη**, τούτέστιν έμπρακτη παραδοχή από πλευράς ανθρώπου τού αυτονόητου δικαιώματος τού υπάρχειν για όλα ανεξαιρέτως τα στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος, αναγνώριση του ίσου κύρους τους έναντι της προσωπικής παρουσίας του επάνω στον πλανήτη Γη και, ως εκ τούτων, υπεράσπισή του με κάθε δυνατό τρόπο, οπότεν θίγεται. Όλες αυτές οι εν δικαιοσύνη συμπεριφορές στηρίζονται κατ' ουσίαν στην Αγάπη, από την οποία προήλθαμε «εκ του μη όντος εις το είναι» και την οποία οφείλουμε προς κάθε κατεύθυνση, ώστε να δικαιούμαστε να υπάρχουμε. Μες από αυτή την διαδικασία θα μπορούσε να οδηγηθεί ο σύγχρονος Κόσμος στην εν αρμονία κοινωνία (ή μάλλον, επανεπικοινωνία) με τον Θεό, στον «χορτασμό» δηλαδή, τον οποίον ευαγγελίζεται δια των Μακαρισμών του ο Ιησούς Χριστός. Οι κτιστές δικές μας ενέργειες υπέρ του κτιστού κόσμου μας -πείνα και δίψα για τα δίκαια και την κοσμική ισορροπία του- αποδεικνύουν και απευθύνουν σεβασμό προς τον Δίκαιο Κτίστη του Παντός. Στη συνέχεια, συναντώμενες με τις άκτιστες ενέργειες Εκείνου, θα μπορούσαν να οδηγήσουν ασφαλέστατα στην πληρότητα και μακαριότητα, την οποία εξασφαλίζει η αγαπητική παρουσία Του στη ζωή και τις δραστηριότητές μας.

Αξίζει να μνησθούμε ότι ο Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος (υπερευαίσθητος σε θέματα Περιβάλλοντος πνευματικός ηγέτης των Ορθοδόξων και ήδη αναγνωρισμένος παγκοσμίως για τις σύντονες προσπάθειές του [10]) επισημαίνει επ' αυτού: «(...) Έν των βασικωτέρων προβλημάτων, τα οποία αποτελούν το υπόβαθρον της οικολογικής κρίσεως, αποτελεί η έλλειψις δικαιοσύνης. Ως δικαιοσύνη δε, νοείται όχι μόνον η νομική αντιστοιχία δόσεως και αντιδόσεως, παραβάσεως και συνεπείας, παροχής και αντιπαροχής, αλλά και η καθολική αρετή, η επέκεινα της στενοκάρδου εκπληρώσεως υποχρεώσεων. Η λειτουργική και πατερική παράδοσις της Εκκλησίας κρίνει ως δίκαιον εκείνον ο οποίος συμπονεί και δίδει ελευθέρως με μοναδικόν άξονα την αγάπην. Η δικαιοσύνη εκτείνεται τόσον προς τον συνάνθρωπον όσον και προς ολόκληρον την κτίσιν. Ο εμπρησμός των δασών, η ληστρική εκμετάλλευσις των φυσικών πόρων, το χάσμα ευημερίας μεταξύ “πλουσίου” Βορρά και του “πτωχού” Νότου, αποτελούν εκδηλώσεις παραβάσεως της αρετής της δικαιοσύνης» [11].

Βέβαια και για να μην θεωρηθούμε αιθεροβάμονες, με περίσκεψη κατανοούμε, ως σκεπτόμενοι και ανησυχούντες πολίτες του σύγχρονου νεφελώδους κόσμου μας,

ότι όλα τα ανωτέρω εκτεθέντα αποτελούν παρηγορητικές απλώς αναλύσεις ή και αξιέξοδες (κύκνειες ίσως) ελπίδες, καθώς όλες οι περί την Οικολογία θεωρήσεις (από τη «*θεωρία της Γαίας*» [12] έως τη «*Βαθιά*» [13], τη «*Ρηχή*»[14], την «*Κοινωνική*» [15] ή τη «*Θεολογική*» [16] Οικολογία και άλλες ενδιαφέρουσες), παρά τις πάμπολλες και φιλότιμες προσπάθειές τους, αποτυγχάνουν ολοένα, επειδή προσκρούουν σε πολύ μεγάλα -ανομολόγητα εν πολλοίς- συμφέροντα, τα οποία οδηγούν τη Γη μας σε ολοκαύτωμα και βέβαιο χαμό, καθώς ολοένα και διαρκώς πυροβολείται η Ελπίδα.

Ή, μήπως, (πρέπει να) έχει διασωθεί η Ελπίδα;

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ησαΐας 26,9.

2. Βλ. Ρόντερικ Φρέτζιερ Νας, *Τα δικαιώματα της φύσης, Ιστορία της περιβαλλοντικής ηθικής*, εκδ. Θυμέλη, Αθήνα 1995. Στις σελίδες αυτού του έργου (όπου ο αμερικανικός ριζοσπαστικός περιβαλλοντισμός βρίσκει έναν γνήσιο εκφραστή του) μεταξύ πολλών άλλων, αναφέρονται οι απόψεις του Τζων Λοκ, του Τζων Μιουρ, του Άλμπερτ Σβάιτσερ, της Κάρλστον, του Μπαρούχ Σπινόζα, του Χένρυ Θορώ και του Τζων Στιούαρτ Μιλλ. Πρβλ. Νικολίτσας Δ. Γεωργοπούλου, *Ηθική της οικολογικής συνείδησης*, Αθήνα 1995.

3. Τούτη η έως εσχάτων «βεντέτα» διεκτραγωδεύεται με περισσή ζωντάνια στο, James Lovelock, *Η εκδίκηση της Γαίας. Γιατί η Γη αντεπιτίθεται και πώς μπορούμε ακόμα να σώσουμε την ανθρωπότητα*, Μπφρ Άγγελου Φιλιππάτου, εκδ. Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα 2007.

4. Στοιχεία από την Βικιπαίδεια.

5. Τον εκκλησιαστικό σκεπτικισμό για το ατύχημα της Φουκουσίμα, το οποίο ακολούθησε τον καταστρεπτικό σεισμό των 8,9 ρίχτερ και το τσουνάμι, εξέφρασε με σχετικό Μήνυμά του από 13ης Μαρτίου 2011 εκ του Φαναρίου ο Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος: «*Με σφιγμένην από πόνον την καρδίαν όλη η ανθρωπότης ζη το δράμα του τεκτονικού σεισμού που συνεκλόνησε την Ιαπωνίαν και εστοίχισε την ζωήν εις πολλούς συνανθρώπους μας. Με αγωνίαν βλέπει τας παραπλεύρους ζημίας εις την Χώραν του Ανατέλλοντος Ηλίου και εις τας άλλας χώρας του Ειρηνικού Ωκεανού. Προσευχαί απευθύνονται από κάθε γωνίαν της γης τόσον υπέρ των απολεσθέντων, όσον και υπέρ των εξακολουθητικώς δοκιμαζομένων και κινδυνευόντων από τας μετασεισμικάς εκρήξεις του εγκελάδου. Αλλ' ήλθεν, αλλοίμονον!, ως μία ακόμη τραγική συνέπεια του σεισμού, η έκρηξις του πυρηνικού αντιδραστήρος της Φουκοσίμα, δια να καταστήση ακόμη φρικαλεώτερον τον εφιάλτην της Ιαπωνίας. Αι απαίσιαι συνέπειαι αυτής οσημέραι θα γίνωνται ευρύτερον αντιληπταί. Και όσον μεν αφορά εις τον σεισμόν, ο*

άνθρωπος δεν έχει λόγον. Τα αίτιά του τον υπερβαίνουν. Όσον αφορά όμως εις την έκρηξιν του πυρηνικού αντιδραστήρος και εις την πυρηνικήν ενέργειαν γενικώτερον, λόγος υπάρχει. Με όλον τον οφειλόμενον προς την επιστήμην σεβασμόν, εις την τοσούτον επικίνδυνον δι' αυτήν την επιβίωσιν της ανθρωπότητος πυρηνικήν ενέργειαν, αντιπροτείνομεν τας ακινδύνους πρασίνας μορφάς ενεργείας, αι οποίαι και το περιβάλλον σέβονται και τον άνθρωπον δύνανται επαρκέστατα να υπηρετήσουν εις τας ανάγκας του. Ο Δημιουργός μας εχάρισεν ήλιον, αέρα, θαλάσσια και ωκεάνεια κύματα, εκ των οποίων δυνάμεθα να παράξωμεν ενέργειαν. Η οικολογούσα επιστήμη εφεύρε τρόπους και εξ αυτών των σκυβάλων να πορίζεται ενέργειαν ακίνδυνον. Διερωτώμεθα, λοιπόν: Προς τι η τροπή προς τόσον επικίνδυνα εγχειρήματα; Μήπως πρόκειται δι' ύβριν κατά της φύσεως; Αλλά η φύσις εκδικείται! (...)» [Από τον επίσημο ιστότοπο του Οικουμενικού Πατριαρχείου: <http://www.ec-patr.org/docdisplay.php?lang=gr&id=1301&tla=gr>]

6. Βλ. σχετικά, Γιώργου Παπαδημητρίου, «Περιβαλλοντικό Σύνταγμα», στον συλλογικό Τόμο Μ. Σ. Σκούρτου και Κ. Μ. Σοφούλη, *Η Περιβαλλοντική Πολιτική στην Ελλάδα. Ανάλυση του Περιβαλλοντικού Προβλήματος από τη Σκοπιά των Κοινωνικών Επιστημών*, εκδ. τυπωθήτω Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα 2005, σσ. 29-52.

7. Βλ. Γλ. Σιούτη, *Η συνταγματική κατοχύρωση της προστασίας του περιβάλλοντος*, 1986, σ. 13. Εμπεριστατωμένο, συνοπτικό και χρηστικό επί του θέματος είναι και το μελέτημα: Ευαγγελίας Κουτούπα-Ρεγκάκου, *Δίκαιο του περιβάλλοντος*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2005 (α' έκδοση).

8. Βλ. Ι. Κ. Καρακώστα, «Η προστασία των περιβαλλοντικών αγαθών μέσα από τη νομολογία των πολιτικών δικαστηρίων», στον συλλογικό Τόμο Μ. Σ. Σκούρτου και Κ. Μ. Σοφούλη, ό.π., σσ. 53-71.

9. Ματθ. 5,6.

10. Βλ. σχετικά στα: Πρωτοπρεσβυτέρου Παναγιώτη Καποδίστρια, *Κεφάλαια Θεολογίας του Περιβάλλοντος*, εκδ. Ιεράς Μητροπόλεως Ζακύνθου, Ζάκυνθος 2006, σσ. 93-135 και Του ίδιου, «Ο οικολογικός λόγος του Οικουμενικού Πατριαρχείου (Νεότερες πτυχές)», *Εφημέριος* 58 (Νοέμβριος 2009) τεύχ. 9, σσ. 18-23.

11. Απόσπασμα από το προλογικό κείμενο «Επί τη εκδόσει των Πρακτικών του Δ' εν Χάλκη Οικολογικού Σεμιναρίου», το οποίο συγκλήθηκε από το Οικουμενικό Πατριαρχείο από 25 μέχρι 30 Ιουνίου 1997, με γενικό θέμα «Περιβάλλον και Δικαιοσύνη» Βλ. Οικουμενικού Πατριάρχου Βαρθολομαίου, *Μηνύματα και Ομιλίες δια το Περιβάλλον*

, εκδ. Φανάριον, Αθήναι 2002, σ. 296.

12. Βλ. James Lovelock, *Η εκδίκηση της Γαίας...*, ό.π., σ. 278.

13. Βλ. ό.π., σσ. 264 εξ.

14. Βλ. άρθρο «Η “ηθική” σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον» στον περί της Οικολογίας ιστοτόπο της Εφημερίδας Απογευματινή: <http://www.apogevmatini.gr/econews/?p=231> (δημοσίευση: 4.1.2009 - αποτύπωση: 14.1.2010)

15. Βλ. Murray Bookchin, “What is Social Ecology?”, from *Environmental Philosophy: From Animal Rights to Radical Ecology*, edited by M. E. Zimmerman, Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1993.

16. Βλ. Ηλία Οικονόμου, *Θεολογική Οικολογία. Θεωρία και πράξη*, Αθήνα 1994.